

За результатами вивчення кримінальних справ, тяжкі наслідки службової недбалості полягали в нестягненні до бюджету податків та обов'язкових платежів, неправильному нарахуванні заробітної плати та порушенні порядку оформлення субсидій для отримання пільги при оплаті за житлово-комунальні послуги, придбанні акцій, що призначені для безпосереднього розповсюдження між працівниками підприємства, видачі довідки про склад сім'ї та розмір земельної ділянки з неправильними відомостями⁴¹⁰.

Таким чином, примітка до тієї чи іншої статті КК повинна розкрити відповідні ознаки диспозиції статті, якщо це з позиції юридичної техніки не доцільно формулювати в самій диспозиції відповідної статті, але не змінювати зміст диспозиції без нагальної потреби. Необхідно погодитися з В.Б.Харченко, що чинна сьогодні редакція пунктів 3 і 4 примітки до ст. 364 КК України є свідченням недосконалої законодавчої конструкції, тому доцільно повернутися до попередньої редакцію, щоб забезпечити відповідність рекомендаціям експертів Європейської Комісії щодо удосконалення положень антикорупційного законодавства, наданих у межах переговорів щодо лібералізації ЄС візового режиму для України.

О. В. Зайцев, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права №1
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (м. Харків, Україна)

ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ПРОВОКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

1. У щорічному рейтингу країн світу «Індекс сприйняття корупції», що укладається організацією Transparency International з урахуванням оцінок підприємців та аналітиків, Україна у 2018 р. набрала 32 бали та посіла 122 місце розділивши його з Малі, Малаві та Ліберією. Менш корумпованими, ніж Україна, є всі країни ЄС, включно з Болгарією, яка має найгірші показники в Євросоюзі – 42 бали. Серед

410 Дунаєва Т. Є. Кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання службовій недбалості: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08; наук. кер. – О. Г. Кальман. Х. : Інститут вивчення проблем злочинності, 2012. С. 21.

пострадянських держав Україну випередили всі країни Балтії, а також Білорусь, Вірменія, Грузія і Молдова.

2. Тема боротьби з корупцією є однією з основних в Україні протягом вже тривалого часу. Вона є предметом обговорення і дискусії із міжнародними кредиторами та зарубіжними державами-партнерами нашої держави. Хоча й створені нові державні органи – Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, *Спеціалізована антикорупційна прокуратура*, Вищий антикорупційний суд і т. п., однак і досі в суспільстві домінує думка про системно стійкий характер корупції в Україні, що підтверджується численними повідомленнями в засобах масової інформації про випадки корупційних правопорушень на всіх рівнях та у всіх гілках державної влади.

3. У зв'язку із виборами Президента України та народних депутатів України у 2019 р., у програмах кандидатів та політичних партій, а також під час інтерв'ю вже обраних народних депутатів, активізувалось обговорення пропозиції легалізації провокації підкупу («хабара»). Одні впливові політики вважають за потрібне ввести цей «інструмент» для створення доказової бази в кримінальному провадженні при документуванні та розслідуванні корупційних злочинів на постійній основі, інші – на термін від 1 до 3 років.

4. Варто нагадати, що провокація підкупу є злочином, передбаченим ст. 370 КК України. Відповідно ж до ч. 3 ст. 271 КПК України, забороняється під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона б не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі (докази) і документи не можуть бути використані в кримінальному провадженні.

Так само протирічать законодавству України та не можуть бути застосовані положення п. 23 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» від 26 квітня 2002 року № 5 про те, що кримінальна відповідальність того, хто дав або одержав хабар, не виключається, якщо «давання або одержання хабара відбулось у зв'язку з провокацією».

5. Окрім того, вищезазначені пропозиції щодо легалізації провокації підкупу не враховують міжнародно-правових зобов'язань України та правових позицій

міжнародних судів з цього приводу. Суди України як держави-члена Ради Європи застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) як джерело права (ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»).

Не зважаючи на це, у 2019 р. Україна вже увійшла до першої трійки за кількістю скарг проти неї в Європейському суді з прав людини. Одним із порушень права на справедливий суд є використання правоохоронними органами для обвинувачення та судом для засудження особи доказів, отриманих в результаті провокації вчинення злочину. Наприклад, ЄСПЛ у справі «Корнєв і Карпенко проти України» визнав порушення вимог п. 3 ст. 6 зазначеної Конвенції внаслідок того, що національні суди відмовили Корнєву в допиті свідка, який був єдиною особою, спроможною підтвердити, що саме від нього отримано наркотичні засоби, які у подальшому були вилучені працівниками міліції, а також заперечити факт провокації злочину, що, у свою чергу, призвело до істотного порушення права на захист.

У Рішенні від 02 грудня 2015 року в справі «Таранекс проти Латвії» ЄСПЛ зазначив, що перший крок при розгляді кримінального провадження полягав у з'ясуванні того, чи було б зазначене правопорушення вчинене без втручання влади.

ЄСПЛ під провокацією (поліцейською) розуміє випадки, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються пасивним розслідуванням, а з метою встановлення злочину, тобто отримання доказів і порушення кримінальної справи, впливають на суб'єкта, схиляючи його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений (п. 55 рішення ЄСПЛ від 05 лютого 2008 року у справі «Раманаускас проти Литви»).

Відповідно до позиції Європейського суду з прав людини, **використання доказів, отриманих поліцією в результаті підбурювання, не можна виправдати суспільним інтересом, оскільки в такому випадку обвинувачений із самого початку може бути позбавлений права на справедливий судовий розгляд справи (пункти 35, 36 рішення від 09.06.1998р. у справі «Тейксейра де Кастро проти Португалії»; п. 128 рішення від 26.10.2006р. «Худобін проти Росії»; пункти 46, 47 рішення від 15.12.2005 р. у справі «Ванян проти Росії»; пункти 54, 55 рішення від 05.02.2008 р. у справі «Раманаускас проти Литви», пункти 53, 54 рішення від 30.10.2014 року в справі «Носко та Нефьодов проти Росії», пункти 45, 46 рішення від**

28.06.2018 року «*Чохонелідзе проти Грузії*», рішення від 26.03.2019р. «*Дмитрієва проти Молдови*» та ін.).

6. Легалізація провокації підкупу шляхом внесення змін до кримінального та кримінально-процесуального законодавства призведе до порушень як узятих Україною на себе міжнародно-правових зобов'язань у результаті ратифікації Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, так і практики Європейського суду з прав людини щодо провокації злочину. Такий крок законодавця буде свідчити про відмову від основних принципів судочинства в демократичній державі. Тому вважаємо за необхідне збереження в КК України норми про кримінальну відповідальність за провокацію підкупу як механізму захисту особи від протиправних дій службових осіб, що можуть бути вчинені шляхом штучного створення джерел доказів щодо їх корупційної діяльності.

Г. Л. Шведова, к.ю.н., доцентка,
доцентка кафедри загальноправових дисциплін
Київського національного торговельно-
економічного університету (м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Аналіз феномену корупції в Україні дає можливість визначити її особливості. Необхідно звернути увагу на той факт, що корупція в Україні відрізняється від корупції в інших країнах і є, на думку професора О. М. Костенка, корупцією кризового типу. Вона формує громадян, позбавлених належної соціальної культури, і для протидії їй необхідна адекватна саме цьому типу технологія протидії із залученням світового досвіду⁴¹¹. Особливістю такого типу корупції визнається відсутність альтернативних їй засобів правомірного використання влади в приватних інтересах. Зокрема, аналіз механізму надання публічних послуг населенню в Україні дає можливість стверджувати, що корупційні відносини стали невід'ємним його атрибутом. За даними загальнонаціонального опитування, більшість громадян сприймають корупцію як звичний спосіб виживання та діяльності в Україні. Зважаючи на низький рівень

411 Костенко О. М. Культура і закон у протидії злу. Київ: Атіка, 2008. С. 386.